

Contravaloarea timbrului literar se virează în contul Uniunii Scriitorilor din România: 2511.1-171.1/ROL

Str. Mareșal Averescu, bl. 20, cod 330011
Deva, Hunedoara, România
telefon: +40 254 230 246
email: office@emia.ro
www.emia.ro

© Editura EMIA
ISBN 973-9425-31-3
Consilier editorial: Maria Feczko

CUPRINS

<i>CUVÂNT ÎNAINTE</i>	9
LISTA ABREVIERILOR	11
PARTEA I	
CUNOȘTINȚE GENERALE DESPRE VOCABULAR	12
DERIVAREA	12
COMPUNEREA	13
SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE	14
FAMILIA LEXICALĂ	15
NEOLOGISMELE	15
ARHAISMELE	16
REGIONALISMELE	16
CUVINTE MONOSEMANTICE ȘI POLISEMANTICE	17
SENSUL PROPRIU ȘI SENSUL FIGURAT AL CUVINTELOR..	17
SINONIME	20
OMONIME	20

ANTONIME	21
PARONIME.....	22
PLEONASMUL	23
CHEIA EXERCIȚIILOR.....	23
FONETICA	28
CHEIA EXERCIȚIILOR.....	30
MORFOLOGIA.....	31
SUBSTANTIVUL	31
ARTICOLUL.....	32
ADJECTIVUL	33
PRONUMELE	34
NUMERALUL	36
VERBUL.....	37
ADVERBUL.....	41
PREPOZIȚIA.....	42
CONJUNCȚIA	43
INTERJECTIA	44
CHEIA EXERCIȚIILOR.....	46
EXERCIȚII RECAPITULATIVE DE MORFOLOGIE	53
CHEIA EXERCIȚIILOR.....	58
PROPOZIȚIA	59
SUBIECTUL.....	59
PREDICATUL.....	60
ATRIBUTUL.....	61
COMPLEMENTUL DIRECT	62

COMPLEMENTUL INDIRECT	62
COMPLEMENTUL DE AGENT	63
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE LOC	63
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE TIMP	64
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE MOD.....	65
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE CAUZĂ	66
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP	67
CHEIA EXERCIȚIILOR	67
EXERCIȚII RECAPITULATIVE DE SINTAXA PROPOZIȚIEI ..	70
CHEIA EXERCIȚIILOR.....	73
FRAZA.....	74
PROPOZIȚIA SUBIECTIVĂ	74
PROPOZIȚIA PREDICATIVĂ.....	75
PROPOZIȚIA ATRIBUTIVĂ.....	76
PROPOZIȚIA COMPLETIVĂ DIRECTĂ	77
PROPOZIȚIA COMPLETIVĂ INDIRECTĂ	78
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC	79
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP	80
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD	81
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CAUZALĂ	83
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP SAU FINALĂ ..	84
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CONDIȚIONALĂ.....	85
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CONCESIVĂ	86
PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CONSECUTIVĂ	87
CHEIA EXERCIȚIILOR	89
EXERCIȚII RECAPITULATIVE DE SINTAXA FRAZEI	102
CHEIA EXERCIȚIILOR.....	110

PUNCTUAȚIE ȘI ORTOGRAFIE	114
CHEIA EXERCIȚIILOR	115
EXERCIȚII RECAPITULATIVE GENERALE	116
CHEIA EXERCIȚIILOR	131
PARTEA a II-a	
MIC DICTIONAR LINGVISTIC	143
LISTA LUCRĂRILOR EXCERPTATE	168
BIBLIOGRAFIE	171

CUVÂNT ÎNAINTE

Cartea de față se adreseză profesorilor care predau gramatica limbii române în ciclul gimnazial și, deopotrivă, elevilor acestui ciclu. Ea are în vedere și studenții de la facultățile de litere, precum și pe cei interesați, indiferent de specialitate și de specificul preocupărilor lor profesionale, de condiția limbii române. Ea poate fi utilizată paralel cu manualele de școală, iar pentru absolventul clasei a VIII-a rămâne lucrarea în care se află înregistrate, prezentate și explicitate noțiuni de fonetică, lexic și gramatică, necesare la examenul de capacitate și la examenul de admitere în clasa a IX-a.

Acest compendiu (expunere rezumativă) a fost realizat pe baza prevederilor programelor școlare ale claselor de gimnaziu și pe baza conținutului stabilit pentru examenul de capacitate.

În elaborarea lucrării s-a avut în vedere asigurarea unui caracter funcțional real, în sensul cuprinderii totale a materialului prevăzut în programe, al repartizării lui pe două niveluri complementare, teoretic și practic, cu dominanță voluntară a acestuia din urmă, al asocierii exercițiilor și testelor propuse cu cheia de rezolvare a lor, al disponerii materialului după criterii de conținut și de obiective didactice, ceea ce face ușor de identificat problema care interesează la un moment dat. Dintr-o asemenea viziune derivă posibilitatea utilizării cărții în cadrul unei ore, la sfârșitul unui sistem de lecții sau al unui semestru ori an școlar sau a integrării ei atât în activitatea de învățare, cât și în aceea de evaluare a cunoștințelor.

Materialul lingvistic utilizat pentru ilustrarea problemelor de fonetică, lexic, morfologie, sintaxă, ortografie și punctuație a fost selectat din literatura beletristică cu precădere (cu o pondere evidentă și căutată: literatura română și universală pentru copii), dar și din literatura științifică, după cum nu au fost ignorate (prezente, ce-i drept, într-o proporție mică) texte nonliterare. Ponderea acordată literaturii beletristice (deși unele lucrări de gramatică au renunțat total la ilustrarea prin texte literare) se justifică nu numai prin intenția de a facilita înșuirea noțiunilor de limbă printr-un material lingvistic asociat cu valențe estetice și morale, dar și pentru a determina interesul elevilor pentru cărțile din care au fost selectate exemplele sau propuse exercițiile. Ca să nu mai spunem că unele dintre texte care au oferit ilustrările reprezintă cărți mult îndrăgite de către copii și, cu ocazia orelor de gramatică sau a pregăririi personale, elevii se întâlnesc cu sevențe (atitudini, personaje, replici) ale acestora.

În selectarea textelor am avut în vedere ca ele să nu conțină chestiuni controversate în literatura de specialitate sau, dacă acestea existau și era de nedorit evitarea lor, ne-am ghidat, în soluții, după concepția avansată de Gramatica limbii române (ediția a II-a, din 1966), asumată și de manualele

școlare în circulație. A deruta elevii prin abordarea unui material lingvistic susceptibil de a fi tratat și într-un fel și într-altul sau a pune în discuție opiniile diverse în legătură cu un material determinat de limbă nu poate produce acel căștig - în dezvoltarea capacității de comunicare orală și scrisă, în dezvoltarea gândirii și a disponibilităților creaționale ale elevilor - așteptat a se realiza prin intermediul predării-învățării gramaticii.

În ordonarea capitolelor, ne-am ghidat după dispunerea cunoștințelor în manualele de limba română pentru clasele V - VIII și în programa pentru examenul de capacitate. Materialul a fost repartizat în două secvențe principale: una cu caracter practic-aplicativ și cealaltă cu caracter teoretic și ilustrativ. Prima parte, cea mai largă, conține exerciții propuse de noi și cheia exercițiilor (în succesiunea următoarelor componente: fonetică, lexic, morfologie, sintaxa propoziției și sintaxa frazei, ortografie și punctuație). S-a prevăzut, pentru fiecare componentă, un număr reprezentativ și diversificat de exerciții (de recunoaștere, de grupare, de modificare, de substituire, de reconstrucție). Această primă parte se încheie cu 50 de seturi de exerciții cu caracter recapitulativ, prin reluarea, din alte puncte de vedere, a elementelor reprezentate anterior. Pentru a asigura conștientizarea operațiilor de analiză sintactică, asimilarea de către elevi a unor algoritmi de lucru în cadrul acesteia, predicatele au fost culese cu caracter italic, iar elementele subordonatoare (conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare, pronume și adjective relative, pronume și adjective nehotărâte, adverbe relative) au fost înscrise între paranteze rotunde și culese cu caracter italic. În cazul în care conjuncția compusă ca să este întreruptă prin introducerea altor cuvinte, aceste cuvinte au fost scrise cu caracter obișnuit. De exemplu: (Ca întâmplarea aceea să) nu stârnească neliniște, nu s-a mai vorbit despre ea. În secvențele de rezolvări, am căutat ca prin utilizarea caracterelor italicice și a unor figuri grafice să ordonăm pagina și să înclesnim accesul elevilor la informația căutată, cu atât mai mult cu cât materialul este dispus aici foarte strâns, din evidente motive de spațiu tipografic. A doua parte este formată dintr-un dicționar lingvistic, în care se definesc și se ilustrează noțiunile gramaticale și stilistice cu care se operează în studiul limbii la nivelul învățământului gimnazial, dispuse în ordine alfabetică.

Așa cum este concepută, cartea de gramatică practică pe care o propunem poate fi utilizată în clasă, sub îndrumarea profesorului de limba română, sau în afara de clasă, în cadrul pregătirii individuale a elevilor.

Sperăm ca lucrarea să fie un auxiliar în activitatea profesorilor de limba română din ciclul gimnazial și în pregătirea elevilor.

Oradea, 25 octombrie 1999

LISTA ABREVIERILOR

abs. - absolut	CS - propoziția circumstanțială de scop sau finală
acc. - accentuată	CT - propoziția circumstanțială de timp
Ac. - acuzativ	CȚ - propoziția circumstanțială condițională
adj. - adjecțiv, adjecțival	CV - propoziția circumstanțială concesivă
adv. - adverb, adverbal	CZ - propoziția circumstanțială cauzală
advers. - adversativ	d. - diateză
aprop. - apropiere	D. - dativ
art. - articol, articulat	dem. - demonstrativ
AT - propoziția atributivă	disj. - disjunctiv
atr. - atribut	distrib. - distributiv
aux. - auxiliar	egal. - egalitate
card. - cardinal	expr. - exprimat
c. ag. - complement de agent	fcț. - funcție
c. c. de loc - complement circumstanțial de loc	G. - genitiv
c. c. cz. - complement circumstanțial de cauză	gen. - genitival
c. c. de mod - complement circumstanțial de mod	hot. - hotărât
c. c. de timp - complement circumstanțial de timp	id. - identitate
c. c. s. - complement circumstanțial de scop	imper. - imperativ
c. d. - complement direct	ind. - indicativ
CD - propoziția completivă directă	inf. - inferioritate
c. i. - complement indirect	interj. - interjecție
CI - propoziția completivă indirectă	intrans. - intranzitiv
CL - propoziția circumstanțială de loc	lat. - latin, latinesc
CM - propoziția circumstanțială de mod	loc. - locuțiune
CNS - propoziția circumstanțială consecutivă	N. - nominativ
com. - comun	neacc. - neaccentuată
compar. - comparativ	neg. - negativ
cond. - condițional	nehot. - nehotărât
conj. - conjuncție, conjuncțională, conjunctiv	nom. - nominal
	ngr. - neogreacă
	nr. - număr
	num. - numeral
	opt. - optativ
	ord. - ordinal
	perf. s. - perfectul simplu

pers. - persoană, personal
 pl. - plural
 pos. - posesiv
 poz. - pozitiv
 PR - propoziția predicativă
 pred. - predicat
 prepoz. - prepoziție
 prez. - prezent
 pron. - pronom, pronominal
 pr. - propriu
 refl. - reflexiv
 rel. - relativ

s. - simplu
 sb. - subiect
 SB - propoziția subiectivă
 sg. - singular
 sint. - sintactică
 subord. - subordonatoare
 subst. - substantiv, substantival
 super. - superioritate
 superl. - superlativ
 tranz. - tranzitiv
 V. - vocativ
 vb. - verb, verbal

Cântă
 Scripcărește.
 (Ghicitorii)
 c. Fluiera în gușă o mierlă, într-un nuc cu frunza arsă de brumărel.
 d. Soarele de toamnă era prietenos și mânăietor.
 (Mihail Sadoveanu, Neamul Șoimăreștilor)

4. Formați nume colective prin adăugarea la radicalul cuvintelor de mai jos a sufixelor corespunzătoare: brad, nuc, pasăre, școlar, Tânăr.

5. Realizați, cu ajutorul sufixelor -ean (-ian), numele locuitorilor următoarelor orașe: București, Constanța, Sibiu, Oradea, Satu Mare, Timișoara, Baia Mare, Vaslui, Arad, Beiuș, Brașov, Făgăraș.

6. Pornind de la cuvintele de mai jos, prin adăugarea sufixelor corespunzătoare, stabiliți numele celor care practică meserile sugerate de respectivele cuvinte: (a) croi, (a) învăță, zid, lacăt, fier, drum, macara, beton, (a) cântă, acordeon.

7. Atașați prefixul ne- la cuvintele date; grupați apoi cuvintele derivate după categoria morfolitică (substantive, adjective): ascultare, astămpăr, atins, auzit, biruit, citeș, cumpănat, cuvântător, drept, dreptate, înțeles, obișnuit, răbdare.

8. Elaborați propoziții în care să existe câte un adjecțiv format cu arhi-, supra-, extra- și să aibă valoare de superlativ.

COMPUNEREA

9. Identificați cuvintele compuse din textul următor și precizați valoarea morfolitică a lor:

a. Și o dată scoate Sfânta Duminiță obrăzarul și sabia lui Statu-Palmă-Barbă-Cot, de unde le avea, și dându-le lui Harap-Alb, zice...
 (Ion Creangă, Povești, povestiri, amintiri)

b. Astă-noapte m-am trezit brusc din somn.
 (D. Anghel, Oglinda fermecată)

c. În apele Mării Caraibilor trăiește un pește ciudat, numit pe drept cuvânt peștele-broască (*Ogocephalus vespertilio*).
 (Tudor Opris, Bios)

10. Stabiliți structura morfolitică a următoarelor substantive compuse: bunăstare, botgros, dreptunghi, pursâng, scurtcircuit, Câmpulung, primăvară.

11. Același enunț.

câine-lup, redactor-șef, floarea-soarelui, prim-ministru, pasărea-paradisului, cal-de-mare, nu-mă-uita, după-masă, papă-lapte

12. Identificați substantivele compuse din textele următoare și stabiliți structura lor morfolitică.

1. Iată, trece peste apă, pornind din molizii de pe malul drept, o muscă-de-arini!

PARTEA I

CUNOȘTINȚE GENERALE DESPRE VOCABULAR

DERIVAREA

1. Identificați cuvintele derivate; stabiliți pentru fiecare cuvântul-bază:
 a. Din frunzișurile grele/ De-nnoptare, tot mai vin/ Glasuri mici de păsărele...

(G. Topârceanu, Balade vesele și triste)

b. Pămânenii nu se uită unul la altul. Își priviră numai gândurile. Erau acum numai ei însăși, cu Pământul răscolut și prefăcut, dar salvat.

(Victor Kernbach, Povestiri ciudate)

2. Identificați cuvintele derivate din textul următor și precizați pentru fiecare prefixele și sufixele:

a. Mers-au ei zi și noapte, nu se știe cât au mers; și, de la un loc, Gerilă, Flămâncilă și Setilă, Păsări-Lăți-Lungilă și năzdrăvanul Ochilă se opresc cu toții în cale, se opresc și zic cu jale...

(Ion Creangă, Povești, povestiri, amintiri)

b. Culoarea ei vie și fluturarea continuă din aripi i-au îndreptățit numele popular de fluturaș-de-stâncă.

(Tudor Opris, Bios)

3. Identificați cuvintele derivate din textele următoare și stabiliți valoarea lor morfolitică:

a. Cosașul
 Sare
 Iepurește,

b. Ciuperca
 Am un moșneguț,
 Joacă

2. Bietul hulubaş-de-scorbură trebuie să hoinărească mult până își găsește casă pe seama ouălor și-a puilor.

3. Ce s-a ales oare de păsărica mea, de muscarul-negru?

4. Deodată, ca o săgetare neașteptată, a izbucnit din geana de senin de la Vârful-lui-Pătru lumina soarelui gata de culcare.

5. De pildă, o femeie bătrână, care trăia la vie, departe de sat, mi-a șoptit că e "Cel-ce-zace-pe-mal" și îmi dădea să înțeleg că este vorba despre o ființă misterioasă a pădurii, refuzând să-mi spună amănunte, ca despre ceva ce nu e bine să fie nici măcar pomenit.

(Ionel Pop, Întâlniri neașteptate)

13. Găsiți diferența de structură pentru a grupa următoarele adjective compuse în două categorii: albă-verzue, aşa-numit, aşa-zis, albastru-auriu, nou-născut, muzical-literar.

SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE

14. Analizați sintacticomorfologic cuvintele scrise cu caracter italic din textele următoare:

a. Urșii nu se împușcă vara, când au blana rea...

(Ionel Pop, Întâlniri neașteptate)

b. Renunțărăm la orice speranță de a mai închide ochii în noaptea aceea...

(Mihai Tican-Rumano, Peste mări și țări)

c. Deși noaptea mă trezise șuieratul vântului, iar dimineața abia am putut deschide poarta de zăpadă colbuită pe care mi-o îngrămădise vijelia, nu m-am dat bătut.

(Ionel Pop, Întâlniri neașteptate)

15. Stabiliți părțile de vorbire din care provin substantivele scrise cu italicice din următoarele enunțuri:

a. A primit un zece la istorie. b. Se auzea tic-tac-ul ceasului. c. El a mulțumit voinicului pentru binele făcut. d. Vorbea în sinea lui. e. A dat premiul celui harnic.

16. a. Binele ce-l faci la oarecine/ Ti-l întoarce vremea care vine.

b. Răul lesne îl face omul, dar binele anevoie.

c. Bogatul greșește și săracul cere iertare.

d. Cei mici vor multe, cum și de toate.

e. Cel nemulțumit trăiește nefericit.

f. Săracul unde înserează, acolo doarme.

g. Cei mici cu cei mari când se sfădesc, ca gârlele cu marea când se întrec.

(I. C. Hînțescu, Proverbele Românilor)

FAMILIA LEXICALĂ

17. Grupați în familii lexicale cuvintele din următoarea listă: floare, copilaș, scriitoricesc, înverzi, a școlariza, florar, copil, florăreasă, a restrâng, școlărită, a înscrie, scriitoră, copilăresc, verdeată, școlăresc, scriitor, a înverzi, florărie, strânsură, floricea, școlărim, copilărește, a strâng, copil, a scrie, floricică, a înflori, școlar, strânsoare, înfloritor, copilandru.

18. Același enunț.

piatră, bucurie, curticică, micime, blană, pietrar, a îmbucura, micuțel, curte, curtean, pietricea, pietriș, micuț, a bucura, blăniță, pietros, bucuros, a îmblăni, a pietri, blănos, mic, a împietri

NEOLOGISMELE

19. Identificați neologismele din textul următor:

Câmpul alb ca un cearșaf./ Până-n zări se desfășoară.../ Sus, pe-un stâlp de telegraf, / S-a oprit din zbor o cioară./ Demnă, ca un om celebru;/ Mistică și fără chef/ Ca un basorelief/ De pe-un monument funebru;/ Incomodă-n soare, ca/ Un gunoi în ochi; nefastă/ Ca un chibit ce-ți stă-n coastă/ La un joc de bacara;/ Suspendată ca o notă/ Pe un portativ gigant;/ Slută, ca o hotentoă/ Părăsită de amant...

(G. Topârceanu, Balade vesele și triste)

20. Același enunț

Erau ocări în larma lunaticei orchestre/ Și rugă arzătoare în tainicul ei zvon./ Spuneau nemărginirii durerile terestre/ Cu imnul lor zadarnic, solemn și monoton...// Cum le-ascultam din umbră acvatice fanfară,/ Sub cerul vast al nopții cu ele-am retrăit/ O noapte luminoasă din era terțiară,/ Nefericit și singur ca primul troglodit.

(G. Topârceanu, Balade vesele și triste)

21. Același enunț.

Maiestuos își înalță fruntea, în ziua aceasta primăvaratică și îndulcită de soare, bătrânul cedru din Grădina Plantelor și freamătă căutând în zări neagra dungă a cocorilor, ce vin din țara lui.

Străin și singur visează patriarhul la țara Libanului, unde praful de pe drumuri se ridică în pulbere de mărgean roșu.

Murmură așteptând să-i răspundă o șoaptă de palmier, tace ascultând surdul zgromot ce-l face rodul unui măslin, în cădere, se cutremură cu tot frunzarul văzând pe orizont cum trec norii deși, închipuind caravane.

(D. Anghel, Oglinda fermecată)

22. Același enunț.

Programul începe cu reluarea de la 8.00 a emisiunilor despre eclipsă din ziua precedentă. În timp ce Tim Grundy va alterna interviurile cu transmisii live de